

BOOK REVIEW / NIRXANDINA PIRTÛKAN DIMDIM

Erebê ŞEMO, Weşanên Lîs, Stenbol, 2007, 256 rûpel, ISBN: 9789756179369

Ebubekir GÖREN*

Article Type: Book Review // Nirxandina Pirtûkan

Received // Hatîn: 11.12.2021

Accepted // Pejirandin: 15.01.2022

Published // Weşandin: 30.04.2022

Pages // Rûpel: 157-159

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Citation/Atif: Gören, Ebubekir (2022). Dimdim (Book Review), *Kurdiname*, no. 6, p.157-159

Dimdim, romana Erebe Şemo ya sêyemîn e. Erebe Şemo, ji xeynî Dimdimê sê romanên din ên bi navê “Şivanê Kurmanca, “Jiyana Bextewar” û “Hopu” nivîsîne. Romana Dimdim, di sala 1969an de hatiye weşandin. Raboriya weşandina *Dimdimê* wiha ye. Roman, di sala 1969an de li Êrîvanê ji aliyê Weşanên Heypethtratê ve tê weşandin. Ev çap 572 rûpel in. Di sala 1972an de roman bo Rûsî bi navê *Krêpost Dimdim* (Kelha Dimdim) tê weşandin. Erebe Şemo û L. Ostogorskay roman wergerandine Rûsî û Weşanên Destkay Lîteratura jî li Moskowê çap kiriye. Ev çapa yekemîn a Rûsî 208 rûpel in. Piştî çapa yekemîn di sala 1976î de çapa duyemîn a romanê tê weşandin. Ev çap jî 208 rûpel in. Di sala 1974an de roman ji aliyê Erebe Şemo û N. Gorskay ve bo Rûsî hatiye wergerandin. Weşanên Destkay Lîteratura di sala 1974an de li Moskowayê ve wergerê çap dike. Werger ji 208 rûpelan pêk tê. Di sala 1978an de roman bi navê *Dimdim* bo Ermenîkî tê wergerandin û li Rewanê tê weşandin. Werger 218 rûpel in. Roman di sala 1983an de li Stokholmê, bi tîpên latînî ji aliyê Weşanên Roja Nû ve tê çapkirin. Di sala 1984an de Şukur Mistefa romanê werdigerîne zaravayê Soranî. Ev werger ji aliyê Qorî Zanyarî Kurd ve bi navê Dimdim li Bexdayê tê çapkirin. Werger 316 rûpel in. Di sala 2007an de Weşanên Lîs li Amedê bi navê *Dimdim* romanê diweşîne. Çap ji 256 rûpelan pêk tê.

Her sê romanên din ên Erebe Şemo, mijarên xwe ji bûyerên, li gorî dema nivîsê, aktuel digirin. Mijarên di van romanên de tîpên gotin yan Şemo bi xwe dîtiye yan jî nifşa pêşiya wî dîtiye. Lê *Dimdim* mijara xwe li gorî dema nivîsê ji bûyereke dîrokî ya ji du sed û pêncî salan kevintir digire. Şemo, bi vî romanê cara yekemîn bûyereke dîrokî kiriye mijara romanên xwe. Ev bûyer di sedsala 17an de li Çiyayê Dimdimê û derdora wî pêk hatiye. Weşandina vî romanê bûyereke berbiçav bû ku nivîsandina bedew a bûyereke dîrokî ya ewilîn e. Ne ku bi tenê di nav Edebiyata Kurdên Sovyetê de lê di ya tevehîya Kurdan de. *Dimdim* çiyayekî rojhilatê Kurdistanê ye. Destana *Dimdim*, bi sedan salan di nav gel de, di civatan de, di şevbihûrkan de ji aliyê dengbêjan ve bi awayekî menzûm hatiye vegotin. Ji bo romanê weke hîm destan, beyt û serhatiya zargotina gelê kurd a bi nav û deng Kela Dimdim hatiye weşandin. Ev beyt û serhatiya di nav zargotina kurdên Sovyetê de pir hezkirî ye. Li odeyan, di nav civatan tim dihate gotin. Çîrokbêjan him bi stran him jî bi cureyê şîrovekirinê digotin. Ev destan di rodyoya Êrîvanê de jî hatiye weşandin.

* Mezûnê Masterê yê Beşa Ziman û Çanda Kurdî. ebubekirgoren@gmail.com. Orcid ID: 0000-0002-6584-9166

Ev destan ji aliyê helbestvan Fêrikê Ûsiv ve weke radyokompozîsyon hatiye amade kirin û bi radyoya Êrîvanê salên dirêj hatiye dayîn. Bi van taybetiyên xwe şerê Dimdim di nav gel de bûyereke navdar e. Ji ber wê jî gelek waryantên wê hebûne. Ev waryantên destanê yê ji aliyê dengbêjan ve dihatin gotin, gelek taybetî û bûyerên awarte dihewandin. Şemo, ev waryant hemû nirxandine û ew bûyer kiriye mijara romaneke nûjen. Wî, taybetî û bûyerên awarte ji çîrokê derxistiye û bûyer gîhandiye terza romanê. Romanûs ew çîrokên xeyalî, fantastîk ku di destana gelêrî de hene derheqê dîtina zêran, çêkirina kelê, li dor navê peyva “çengzêrîn”¹ û bûyerên din, yê nayên bawerkirin daye aliyekî, ji romanê derxistiye, naverokeke hawaskar a realist afirandiye. Serkeftin û ciyawaziya romana Şemo jî ji vir tê. Ji ber ku gelek varyantên wê ji aliyê kurdzan ve ji nav gel hatine nivîsandin û çapkirin. Hinek helbestvanên Kurdên Sovyetê gotine ew veçêkirin e û ji xwe re kirine helbest û destan. Lê pêwîst e bi heqî bê gotin ku qîmetê wan nivîsarên ku li ser naveroka beyt û serpêhatiyên gelêrî ji aliyê nivîskarên Kurdên Sovyetê ve hatine nivîsandin pir nizm e. Hema bêje ji her aliyê efrandariyê ve ew ji yê gelêrî dadixin. Gerekê bi rastî bê gotin romana Erebe Şemo ji wan cuda dibe... Mezmezka destana gelêrî di romanê de hatiye xweyîkirin. Bûyer, nexş, ewaz tev dora wê mezmezkê hûnandiye. Xemleke kurmançî ya bi dilê xwe lê kiriye û heykelekî edebî yê nemir ji gelê xwe re afirandiye. Şemo, piştî ku mijar aniye forma romanê, îcar vegotina xwe jî li gorî rêbazên romanê hûnandiye. Wî, bi peyvan di romanê de karakterên xwe ewqas bi hostatî xêz kiriye ku xwendevan dibêje qey wan hemûyan ji nêz ve nas dike. Ew, wan lehengan him bi taybetiyên wan ên fîzîkî him jî yê takekesî û fikrî gelek baş xêz dike. Di romana wî de ji xeynî Xanoyê Çengzêrîn xwendevan rastî gelek qehremanên hizkirî tî, yê mîna Hemze Çawîş, Xaçoyê Ermenî ku topan çêdike. Koçoyê Kal, Mîr Sadiq, Şêx Zade, Cewzo, Sêvdînê Lawê Xano, Zadîna Jina Posto, Dîlber û gelekên din... Wisan jî li ber xwendevanan tê bibêjî derê dîwana Şahê Ecem, Şah Ebas vedibe. Li wir jî rastî tirs û xofê, qelpîtiyê, kînê, neyartiyê tî.

Di romanê de Şemo bi temamî ji vegotina binezm dest bernedaye. Wî, di rûpelên romanê de cî daye gelek helbest û stranên derbareyî mijarê de. Bi vî awayî wî him berdewamiya vegotinê pêk aniye him jî xwendevan ji tama vegotina binezm haydar kiriye. Balkêş e ku di vê romanê de Erebe Şemo gelek kilam û helbest jî bi kar aniye. Di van helbestan de hestên qehremanan tî zimên, di stranên de evîndarî vedije û her wisan şer û qehremanî, trajedî, şikestina berxwedana kelê, şewitandina xan û malên Kurdan, xwe kuştina qehremanan tî zimên. Erebe Şemo bi alikariya helbest û stranên nahêle ku xwendekar aciz bibe û herikbariya berhemê bişkê. Serkeftineke din a Erebe Şemo di romana *Dimdim* de ew e ku Şemo, mekan û bûyer jî bi awayekî pir serkeftî teswîr kirine û li ber çavên xwendevan şênber kirine. Di romanê de Kela Dimdimê bi çarsû, bazar, dikan, qawexane, hostexane, kuçe û meydanên xwe mîna dîdemeke zindî tîne ber çavên xwendevanan. Nivîskar ew wisan nitirandine ku tê bibêjî bajarekî hasê yê bedew ê biçûk e. Li dorê gund û eşîrên Kurdan e. Xelkê xebathez bi kar û barên xwe ve mijûl in. Sira mezinayî û serkeftina Xanê Çengzêrîn ew e ku ew li aliyê heqiyê û qencyê ye. Xwestina wî edlayî û aramiya welatê wî ye. Yekîti û tifaqa xelkê Kurd kirine mîna kulmeke pola. Kurd ji xeynî biratiyê, wekhevîyê û jiyana ‘edil tu tiştî ji kesî naxwazin û nahêlin tu qewet azadiya wan ji wan bistîne. Lê aliyek kela dimdimê azadîhez e, aliyê din di Tehrana rengîn de Şahê ecem ê devxwîni

¹ Ji bo serokê Kela Dimdimê Xano bêjeya çengzêrîn tî bikaranîn. Tê gotin ku Xano, di dema çêkirina kelê de bi çengan zêr li karker û hostayan belav kiriye loma jî ev nav lê hatiye dayîn.

bi qetil û qan e. Daweta Şah e. Xwedê dizane daweta wî ya çendan e. Bûk keçeke çardeh salî ye. Di dawetê de jî Şah û neyarên Kurdan derheqê wêrandina Kela Dimdimê de difikirin. Şênbûn û azadiya wî warê Kurdan tirs û kîn kiriye dilê Tehranê de. Bi riya casûsan, bi dek û fenan, bi zorê û kuştinê bi hevkarîya tevî Sultanê Romê... Her mecal tê ceribandîn ku Kurdan di nav xwînê de bipelçiqînin. Nivîskar bi nimûneyan xwendevanan dide bawer kirin ku eger tifaq di nav Kurdan de hebe kurd piştê hev bigirin, li hev xwedî derkevin kes bi wan nikare.

Bi van taybetîyan *Dimdim*, romana herî serkeftî ya Erebe Şemo ye. Şemo, bi vê romanê hostatiya xwe ya di warê romanûsiyê de îspat kiriye. Romana xwe li gorî rêbazên romana nûjen hûnandiye û ew kiriye yek ji girîngtirîn berhemên wêjeya Kurdî.

